

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

СПОВІДЬ ЗАПЕРЕЧЕННЯ

«ВИСЛОВИ ВИХОДУ У СВІТ ДНЯ»

Філософсько-правовий аналіз

2017

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Науково-дослідного інституту публічного права
(протокол від 24.10.2017 № 9)*

Сповідь заперечення. Вислови виходу у світ дня:
філософсько-правовий аналіз / наукове упорядкування за ред.
В. Галунька. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2017.
45 с.

У виданні наведено українською мовою текст і здійснено філософсько-правовий аналіз «Сповіді заперечення», що входить в один із найбільш давніх творів людства – «Книгу мертвих» зі Стародавнього Єгипту. Цінностей, описані в ній, є об'єктивними й універсальними – такими, що ніколи не втратять своєї актуальності. Призначається для студентів, учених, працівників, які займають відповідальні публічні посади, та інших зацікавлених осіб.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. Роль «Сповіді заперечення» у «Книзі мертвих»	6
2. Сповідь заперечення в потойбічному суді	8
ПІСЛЯМОВА	13
ЛІТЕРАТУРА.....	15
ДОДАТОК.....	16

ПЕРЕДМОВА

Людство є молодим соціально-природним (Божим) утворенням. Лише дещо більше як 180 тис. років тому Людина Розумна з'явилася на планеті Земля. Ще менший досвід має державно-правове існування. Усього лише п'ять з половиною тисяч років тому зародилися перша держава й цивілізація Стародавнього Єгипту, що проіснували понад три тисячі років. Жодна з інших держав і цивілізацій не мають такого довголіття. Так, Антична цивілізація не проіснувала й півтора тисячоліття, а держави, які вона поєднує, — Стародавня Греція і Стародавній Рим — ще менше.

У вчених різних галузей науки постійно виникало питання: чому виникають і припиняють своє існування цивілізації? До чинників, які безпосередньо впливають на розквіт і занепад цивілізацій, відносять морально-духовні, інтелектуальні й матеріальні¹. На нашу думку, провідним чинником розквіту й занепаду цивілізацій є перший критерій. Цивілізації існують до того часу, поки їх морально-духовні цінності віддзеркалюють соціальний прогрес. Саме з цієї причини ми вважаємо, що Єгипетська цивілізація проіснувала найдовше, оскільки жителі Стародавнього Єгипту сповідували на той час найбільш прогресивні цінності в умовах довколишнього варварства й нічим не обмеженого насилля. Зрозуміло, що з погляду сучасних стандартів ці цінності не можна назвати доскональними, однак на той час соціальні і правові норми єгиптян були віддзеркаленням найвищого соціального прогресу людства. А коли з'явилася конкуренція, і більш гуманна й справедлива цивілізація почала наступ, Єгипетська логічно поступилася Античній, яка відображала вищі соціальні цінності.

Утім цінності, які сповідувалися в Єгипетській цивілізації, не зникли безслідно. Найбільш значущою пам'яткою, а на думку багатьох учених — першим комплексним твором, який було створено людиною, є так

---

¹ Яскевич Я. Философия. Минск, 2016 С. 34.

звана «Книга мертвих»¹ — збірник єгипетських гімнів і релігійних текстів, який клали до гробниці з метою допомогти померлому здолати всі небезпеки потойбічного світу й отримати умиротворення і благополуччя вічного життя. Цей релігійно-містичний твір складається зі 160–190 (у різних варіаціях) розділів різного обсягу — від довгих поетичних гімнів до коротеньких магічних формул.

Для сучасників найбільшу цінність має глава 125, у якій визначено 42 заборони (гріхи), яких не мав скоювати єгиптянин. Коли читаєш ці заборони, розумієш, що вони є об'єктивними й такими, що відбивають гуманістичну природу Людини, адже дотримання їх особою в земному житті практично не лише попереджає війни і злочини, але й надає змогу побудувати справедливі суспільні відносини між особами й державами. Ми не будемо стверджувати, що тексти Біблії та Корану писалися під впливом цих положень, хоча рецепція є очевидною, — повторимо, що вони відбивають гуманістичну складову людини, а тому могли бути неодноразово й незалежно сформульовані різними людьми чи донесені до них Богом.

Пропонуємо торкнутися світу досконалого, адже українською мовою ці геніальні філософсько-правові положення після системного впорядкування публікуються вперше.

Колектив упорядників

---

¹ Таку назву цьому твору дали араби-єгиптяни в XVIII столітті нашої ери, коли вилучали свитки папірусного тесту з гробниць Стародавнього Єгипту. Правильною ж назвою книги в перекладі зі староегипетської мови є «Вислови виходу у світ дня».

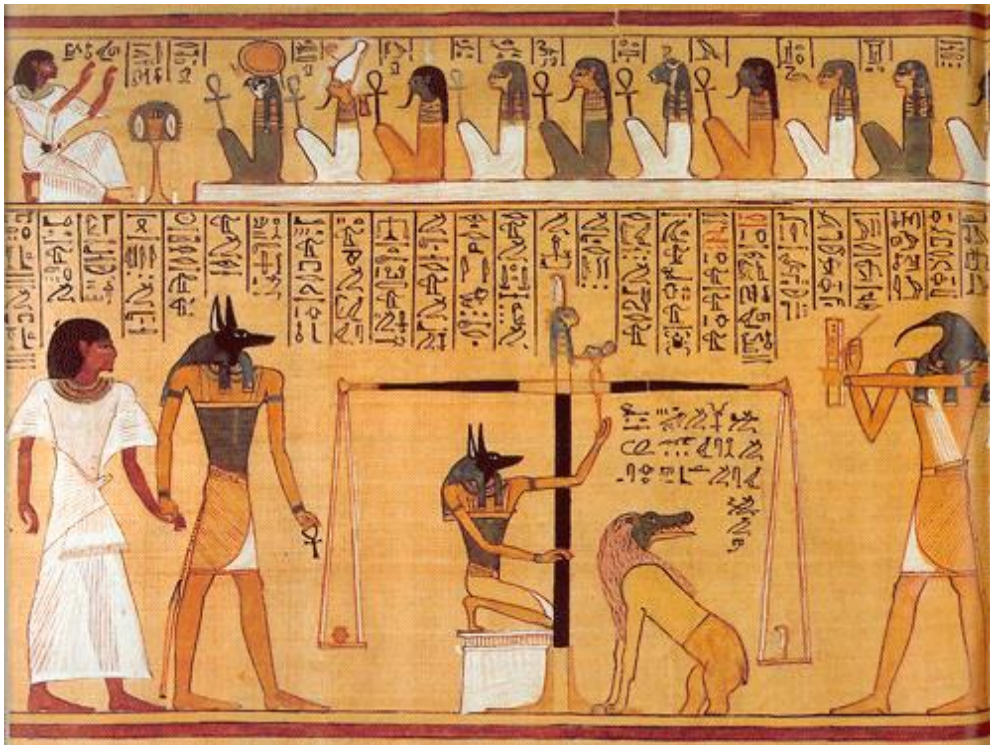
1. Роль «Сповіді заперечення» у «Книзі мертвих»

«Книга мертвих» є твором, який вважали давнім ще за часів правління Сеті I — фараона XXIX династії. Уже тоді вона була такою великою, що потребувала скорочення й неодноразово переписувалась протягом майже 5000 років. Будь-який благочестивий єгиптянин — чи то фараон, чи бідний селянин, жрець чи слуга другорядного начальника — жили, постійно звертаючись до вчення Книги.

Особливий інтерес для нас має 125 глава, в якій описується Божий суд Осиріса¹ над людиною, яка перейшла в інший світ. У Книзі є ілюстрація: Осиріс (Основний Бог і Суддя загробного світу) сидить на троні зі знаками царської влади (з короною, візитом і батоном). Зверху зображено 42 боги (номи). У центрі зали стоять терези, на яких боги Тот і Анубіс зважують серце покійного (символ душі). В одній чаші міститься серце, що відбиває сутність людини, яка відійшла в інший світ, — чисте (легке) або важке (обтяжене «гріхами»). На другій чаші терезів — Правда у вигляді пера Богині або фігурки Маат. Якщо людина в земному житті сповідувала праведний образ життя, то її серце й перо урівноважуються, якщо ж грішила, то серце важило більше. Людина, яка пройшла Суд Божий Осиріса, спрямовувалася до загробного Раю, а та, що не здала «іспиту» Божого, з'їдалася монстром Аммутом із головою крокодила і тілом бегемота.

---

¹ Осиріс – владика загробного світу. За легендою, він колись був мудрим і справедливим царем Єгипту. Але його підступно вбив брат, тіло розрубав на частини і розкидав їх по всій країні. Ісида, вірна й любляча дружина Осиріса, збрала їх, а Бог з'єднав їх і виготовив з тіла Осиріса першу в історії мумію. Після цього Ісида чудесним чином зачала від мертвого чоловіка сина Хора, який, вигравши смертельну сутичку, отримав трон свого батька. Хор оживив Осиріса, але той не повернувся на Землю і почав царювати серед померлих, вчинюючи над кожним новопреставленим справедливий суд.

На цьому зображенні бачимо знамениту сцену з «Книги мертвих» (глава СХХV): душа померлого предстала перед судом Анубіса. Сорок два Божих суддів сидять вище. Серце людини, яка відійшла в інший світ, зважується на терезах. Якщо померлий у земному житті зробив багато поганих речей, ваги терезів із його серцем переважають перо Правди.

2. Сповідь заперечення в потойбічному суді

За віруваннями, стародавні єгиптяни вважали, що після смерті душа померлого перепливає річку й потрапляє на Суд богів. Померлий мусив виголосити сповідь заперечення, звертаючись до богів. Якщо він вимовляв усі «ні», його душа пропускала далі до загробного світу. Промовлялися дві молитви.

На Божому Суді людина, яка відійшла в інший світ, звертається до головного Бога Осиріса, а потім до кожного з додаткових 42 богів, виправдовуючись, що не здійснювала гріхів, кожним з яких відав той чи інший Бог.

У першій молитві, яку померлий мав виголосити, звертаючись до головного Бога Осиріса, було перераховано 38 діянь, що вважалися в Єгипті гріхом.

«Вітаю тебе, Великий Бог, повелитель, подвійний Маат, я прийшов до тебе, о мій Володар, я увійшов у володіння твої, щоб побачити красу твою. Я знаю тебе й ім'я твоє, і мені відомі імена 42-х богів, які перебувають біля тебе в цьому залі, подвійний Маат, які вартують грішників і харчуються їхньою кров'ю в день, коли людей судять за їхнім прожитим життям у присутності бога Ун-Нефера; воістину ім'я твоє — «Рекхті-Мерті-неб-Маат» («двоокі сестри-близнюки, пані подвійної Маат»)).»

«Воістину, я прийшов до тебе і я приніс тобі, Маат, Правду й Істину, і я знищив зло, яке тобі загрожувало».

Перша сповідь людини, яка відійшла в потойбічний Світ:

- 1) я не робив поганих вчинків стосовно людей;
- 2) я не ображав членів сім'ї своєї;
- 3) я не чинив зла в місці правди й істини;
- 4) я не мав порочних друзів;
- 5) я не чинив зла;
- 6) я не перевантажував своїх людей роботою;
- 7) я не прагнув почесей;
- 8) я не поводився жорстоко зі своїми слугами;
- 9) я не зневажав Бога,
- 10) я не зазіхав на чужу власність;
- 11) я не робив не бажане Богом;
- 12) я не ображав слуг перед їх господарями;
- 13) я не робив нікому болю;
- 14) я не проганяв голодного;
- 15) я не змушував нікого плакати;
- 16) я не вбивав;
- 17) я не був причиною вбивства;
- 18) я не завдавав страждань;
- 19) я не крав підношень у храмі;
- 20) я не крав священного хліба;
- 21) я не крав хліба померлих;
- 22) я не чинив прелюбодій;
- 23) я не оскверняв святилище;
- 24) я не обманював при розрахунках;
- 25) я не відбирав чужу землю;
- 26) я не чинив замаху на чужу землю;
- 27) я не обманював торговця;
- 28) я не торгував з хитрістю;
- 29) я не крав молока;
- 30) я не крав чужої худоби;
- 31) я не ставив пастки на священних птахів;

- 32) я не ловив рибу, використовуючи наживку того ж виду;
  - 33) я не перегороджував шлях воді;
  - 34) я не руйнував берегів каналу;
  - 35) я не гасив вогонь, якому слід було горіти;
  - 36) я не позбавляв богів принесеного їм у дар м'яса;
  - 37) я не крав священної худоби;
  - 38) я не відкидав Бога в різних його втіленнях.
- Я чистий, я чистий, я чистий, я чистий!

Друга сповідь людини, яка відійшла в потойбічний Світ, що проголошується до 42 богів:

«Чистота моя — чистота великого Бену в Ненінісуті, бо я ніс Владики дихання, що дарує життя всім єгиптянам у цей день повноти Ока Хору (Місяця) другого місяця Сходів, у день останній — у присутності Владики цієї землі (Ра). Так, я зрів повноту Ока Хору (Місяця) в Геліополі! Чи не станеться зі мною нічого поганого в цій країні, у Великому Чертозі Двох Істин, бо я знаю імена сорока двох богів, що перебувають у ньому, і Великого бога Осиріса».

1. О, Усех-немтуте, який є в Геліополі, я не чинив зла!
2. О, Хепет-сedeжете, який є в Хер-аха, я не крав!
3. О, Денджі, який є в Гермополі, я не заздри!
4. О, Акшуте, який є в Керерті, я не грабував!
5. О, Нехехау, який є в Ро-сету, я не вбивав!
6. О, Ругі, який є на небі, я не зменшував міри ваги!
7. О, Ірті-ем-десе, який є в Летополі, я не лицеміри!
8. О, Небі, який є задом, я не блюзнірствував!
9. О, Сед-кесу, який є в Ненінісуті, я не брехав!
10. О, Уді-Несере, який є в Мемфісі, я не крав їстівного!
11. О, Керті, який є на Заході, я не виявляв свого незадоволення даремно!
12. О, Хеджі-ібеху, який є в Фаюмі, я нічого не порушив!
13. О, Унем-сенфе, який є у Жертовного вівтаря, я не різав корів і биків, що належать богам!
14. О, Унем-бесеку, який є на Подвір'ї Тридцяти, я не захоплював хліб у колосках!
15. О, Владико Істини, який є в Мааті, я не відбирав печеного хліба!
16. О, Тенмо, який є в Бубастісе, я не підслуховував!
17. О, Ааді, який є в Геліополі, я не марнословив!
18. О, Джуджу, який є в Анеджі, я не сварився через майно!
19. О, Уамті, який є в місці Суду, я не здійснював прелюбодій!

20. О, Манітефе, який є в храмі Міна, я не скоював непристойного!
21. О, Херіуру, який є в Імаді, я не погрожував!
22. О, Хемі, який є в Туї, я нічого не порушував!
23. О, Шед-херу, який є в Уріті, я не гнівався!
24. О, Нехен, який є в Хега-джі, я не був глухий до правої мови!
25. О, Сер-херу, який є в Унсі, я не був нестерпний!
26. О, Басті, який є в Шетіті, я не подавав знаків в суді!
27. О, Херехфаєфе, який є в Тепхет-Джаті, я не мужолозтвував!
28. О, Та-Реде, який є на Зорі, не приховало нічого моє серце!
29. О, Кенемтче, який є в Темряві, я не ображав іншого!
30. О, Іхетенефе, який є в Саїсе, я не був грубий з іншими!
31. О, Неб-Херу, який є в Неджефеті, я не був квапливий в серці
моєму!
32. О, Серехі, який є в Удженеті, я не порушив [.....]!
33. О, Неб-аці, який є в Сіуті, я не був балакучий!
34. О, Нефертуме, який є в Мемфісі, немає на мені плями, я не
робив поганого!
35. О, Тем-сене, який є в Бусірксе, я не ображав фараона!
36. О, Іремібефе, який є в Чебу, я не плавав у воді!
37. О, Хеї, який є в Куне, я не шумів!
38. О, Уджі-рехіте, який є в Обійсті, я не блюзнірствував!
39. О, Нехеб-неферте, який є в Нефері, я не був пихатим!
40. О, Нехеб-хау, який є в Місті, я не ставив себе вище за іншого!
41. О, Джесертепе, який є в Печері [... ..]!
42. О, Інаєфе, який є в Югерті, я не обмовляв Бога в місті своєму!

ПІСЛЯМОВА

Проектуючи наведені в «Сповіді запереченні» цінності, які визначені негативно через звітування на Вищому Суді (що людина у своєму земному житті не робила поганих вчинків), на сучасність, можна дійти певних актуальних як на сьогодні висновків. При цьому ми не претендуємо на їх об'єктивність. Якщо ви читає цю післямову, то вже ознайомилися зі змістом «Сповіді заперечення», відповідно самі маєте можливість трактувати їх глибинну гуманістичну і прагматичну сутність. Однак і наш авторський колектив перебуває під позитивним враженням цієї праці, а тому бажає висловити своє наукове бачення сутності філософсько-правових аспектів «Сповіді заперечення».

По-перше, мислителі Стародавнього Єгипту визначили **загальні філософські цінності земного життя людини**, а саме: не робити поганих вчинків стосовно інших людей, не чинити зла, не скоювати непристойного, не мати порочних друзів, а також інших поганих дій, щоб переходячи в інший світ з гордістю сказати: «я не скоїв нічого грішного».

По-друге, з **теологічного погляду** всі люди незалежно від свого віросповідання мусять не оскверняти святих місць, не зневажати Бога, не порушувати Божих заповідей, адже всі вимоги Сповіді виявляють мудрість не лише в релігійному, але й світському житті.

По-третє, гуманістичні проступки людини, порушення, які хоча й не становлять у більшості випадків порушення норм права, але характеризують людину з **гуманістичного погляду**. Це широке коло моральних вимог, узагальнених стародавніми мудрецами, а саме: не робити нікому болю, не проганяти голодного, не змушувати нікого плакати, не поводитися жорстоко з людьми, які залежні від вас, не ображати членів родини.

По-четверте, варто виділити вимоги, порушення яких призводить до посягань **на життя і здоров'я людей**: не вбивай, не будь причиною вбивства, не грабуй, не погрожай, не завдавай страждань.

По-п'яте, **правові чинники**, яких має дотримуватися суб'єкт права: «не чинити зла в місці правди й істини». На наш погляд, це твердження стосується насамперед суду та суддів, які мають здійснювати судочинство справедливо, відповідно до принципу верховенства права. Судді, будьте незалежними від можновладців! – звертаються до вас древні. Іншими правовими чинниками стародавніх єгиптян є вимога не бути глухими до правової мови та «не подавати знаків у суді». Проектуючи ці заповіді на сучасність, закликаємо суддів не бути байдужими до прав пересічних осіб, які звернулися до суду; адвокатів, прокурорів й інших учасників процесу — бути чесними і непідкупними у виконанні своїх обов'язків.

По-шосте, деякі питання у Сповіді стосуються **регулювання бізнесу**, а саме вимоги не перевантажувати своїх працівників роботою, не обманювати в розрахунках, навзаєм покупець не має обманювати, а продавець не має торгувати з хитрістю.

По-сьоме, провідне місце древні відводили **захисту власності** в сучасному розумінні, а саме вимагали, щоб люди в земному житті не крали та не зазіхали на чужу власність взагалі та окремі її деталізовані компоненти.

По-дев'яте, багато уваги стародавні єгиптяни надавали **моральним** непересічним, можна сказати вічним, цінностям, а саме: вимагати від людей під час земного життя не заздрити, не лицемірити, не брехати, не підслуховувати, не сваритися, не гніватися, не ображати іншого, не бути грубим, не бути балакучим, не шуміти, не ставити себе вище за іншого.

Отже, шановні читачі, сприймайте положення «Сповіді заперечення» серцем, як це робили стародавні єгиптяни, та розумом, ставайте кращими самі, пропонуйте це робити іншим і вимагайте дотримання вічних вимог древніх від можновладців.

ЛІТЕРАТУРА

1. E. A. Wallis Budge. The Book of the Dead: The Papyrus of an in the British Museum; the Egyptian Text with Interlinear Transliteration and Translation, a Running Translation, Introduction, etc., British Museum, Londres. London, 1898. URL: <http://www.etana.org/sites/default/files/coretexts/14900.pdf>
2. Єгипетський Бог Осіріс. Міфологія Давнього Єгипту. Міфологія. URL: http://supermif.com/egipet/osiris_.html
3. Чегодаев А. Древнеегипетская «Книга Мертвых». Перевод с древнеегипетского, введение и комментарии. URL: <http://pstgu.ru/download/1180370552.mertvyh.pdf>
4. Шапошников А. Древнеегипетская книга мертвых. Слово устремленного к Свету. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=131316>

ДОДАТОК

Книга Мертвих: єгипетський текст, автор Ернст Альфред
Уоллис Бадж Лондон: Лондрес, 1898 р.

Глава 25

THE BOOK OF THE DEAD

THE CHAPTERS OF COMING FORTH BY DAY

THE EGYPTIAN TEXT ACCORDING TO THE THEBAN
RECENSION IN HIEROGLYPHIC EDITED FROM
NUMEROUS PAPYRI, WITH A TRANSLATION,
VOCABULARY, ETC.

BY

E. A. WALLIS BUDGE

LITT. D., D. LIT., F. S. A.

KEEPER OF THE EGYPTIAN AND ASSYRIAN ANTIQUITIES
IN THE BRITISH MUSEUM

LONDON

KEGAN PAUL, TRENCH, TRÜBNER & CO., LTD.
PATERNOSTER HOUSE, CHARING CROSS ROAD
1898.

[ALL RIGHTS RESERVED.]

WORKS ON EGYPTOLOGY

AND

KINDRED SUBJECTS.

BY THE TRANSLATOR OF "THE BOOK OF THE DEAD."

An Egyptian Reading Book for Beginners: Being a Series of Historical, Funereal, Moral, Religious, and Mythological Texts, printed in Hieroglyphic Characters, together with a Transliteration and a complete Vocabulary. By E. A. WALLIS BUDGE, Litt. D. (Cantab.), Keeper of the Egyptian and Assyrian Antiquities in the British Museum. Demy 8vo. Price 15s. net.

Uniform with the above.

First Steps in Egyptian. By E. A. WALLIS BUDGE. Price 9s. net.

TYLOR, J. J., Wall Drawings and Monuments of El Kab. Part I.: Pahari. 18 Plates. With Notes by SOMERS CLARKE. f2 2s. [Other Parts in preparation].

BUDGE, E. A. WALLIS, The Book of the Dead. The Papyrus of Ani, in the British Museum. With Translation and Transliteration. 4to, half-morocco, £1 10s.

Archaic Classics, Assyrian Texts. Being Extracts from the Annals of Shalmaneser II., Sennacherib, and Assur-Bani-Pal, with Philological Notes. Small 4to, 7s. 6d.

History of Esarhaddon. (Son of Sennacherib), King of Assyria, B.C. 681-668. Translated from the Cuneiform Inscriptions in the British Museum. Post 8vo, 10s. 6d. (*Tribners Oriental Series.*)

Inscriptions in the Hieratic and Demotic Character. Folio, £1 7s. 6d.

Egyptian Texts of the Earliest Period. From the Coffin of Amamu. 32 Coloured Plates. Folio, £2 2s.

Fac-simile of an Egyptian Hieratic Papyrus of the Reign of Rameses III., now in the British Museum. Folio, £3.

Photographs of the Papyrus of Nebseni, in the British Museum. Unmounted, £2 2s.; or, mounted and in portfolio, on special terms.

The papyri selected as authorities are the best now known, and they have been chosen with the view of illustrating the development of the Theban Recension and the changes which took place in it during the various periods of its history. Since no papyrus contains all the Chapters of this Recension, and no two papyri agree either in respect of contents or arrangement of the Chapters, and the critical value of every text in a papyrus is not always the same, it follows that a complete edition of all the known Chapters of the Theban Recension would be impossible unless recourse were had to several papyri. I have, therefore, made use of several; and among them worthy of special mention is the Papyrus of Nu (Brit. Mus. No. 10,477) from which I have printed 102 Chapters. Here we have about twenty Chapters of the Theban Recension which had not hitherto been found, and several which have, up to the present, been known to exist in single manuscripts only. Wherever it has seemed advisable, I have given the text of a Chapter from more than one papyrus ; and, where lines have been omitted accidentally by the scribe, I have generally supplied them from papyri of about the same period, telling the reader at the same time the sources of them.

Like M. Naville, I have adopted the system of numbering the Chapters employed by Lepsius in his edition of the *Saïte*, or last Recension of the Book of the Dead, from the Turin Papyrus, which was published so far back as 1842. But although I have done so for the sake of uniformity of reference, I consider it to be unfortunate that it has been generally adopted in Egyptological works ; for three of the so-called Chapters (Nos. 16, 143 and 150) are in reality Vignettes, and nine others (Nos. 48, 49, 73, 107, 111, 120, 121, 129 and 139) are duplicates of Chapters found in other parts of the papyrus. The number of Chapters in Lepsius' work is, therefore, 153 and not 165.

The Chapters, not including different versions, given in the

present volume are 177 in number, of which 163 belong to the Theban Recension. The remaining 14 (Nos. 19, 32, 60, 128, 135, 140, 145, 157, 158, 159, 162, 163, 164 and 165) have only, as yet, been found in the Saïte Recension, but as they form good specimens of the religious compositions of the later period and illustrate some curious beliefs, I have thought it right to add them to the older texts. Of Chapter 184 no complete text is known. Of the 163 Chapters of the Theban Recension 148 are edited, with four hymns, from papyri in the British Museum, and 13 Chapters and three hymns are derived from papyri which are preserved in the Museums of Paris, Berlin, Leyden, Cairo, and other places, and which have been published by Leemans, Mariette, Naville and Lefebvre.

The present edition of the Theban Recension of the Book of the Dead is the most complete which has hitherto been published, and it contains all the original texts of which translations are printed in the volume on the Book of the Dead which Messrs Kegan Paul & Co. are issuing simultaneously with this work.

The source of each Chapter is clearly stated above it, but the text has been printed in horizontal instead of perpendicular lines, and has been broken up into words for the convenience of the student.

The hymns introductory to the Judgment Scene I have put together, for I believe them to be out of place when arranged as versions of the XVth Chapter ; and probably Chapters 182, 183 and 185 also belong to the group.

In a small volume accompanying this work will be found a Vocabulary to the Theban Recension containing over 35,000 references ; it has been bound up separately in deference to the wishes of many.

E. A. WALLIS BUDGE.

London, July 2, 1897.

